

Уже загально визнаною є здатність інститутів сприяти або перешкоджати позитивним змінам в економіці й добробуті населення. В остаточному підсумку практика їх функціонування створює позитивні мотивації для підприємницької діяльності, інновацій, заощаджень і інвестицій. Досвід також показує, що відмінності в конкурентоспроможності між країнами й в остаточному підсумку в рівні їх добробуту багато в чому пояснюються гнучкістю й мінливістю інституціональної структури, характерної для них культури й пов'язаної із цим величиною розриву між існуючими правовими нормами й соціальними практиками: чим більш гнучкі й адаптивні інститути, тим менше розрив.

1. Аналіз рейтингів окремих країн по індексу глобальної конкурентоспроможності свідчить, що найвищу позицію в них займають високорозвинені країни з економікою, що базується на високих технологіях і інноваціях, розвиненій інфраструктурі й бізнес-культурі: Швейцарія, США, Сінгапур, Швеція, Данія і т.д. Останні місця в рейтингу займають країни, які характеризуються слабкою розвиненістю інфраструктури, низькою кваліфікацією робочої сили та неефективністю державного апарату.

2. Аналіз статистичних даних свідчить, що відмінними рисами постіндустріальних країн є перехід від товарно-орієнтованої до послуго-орієнтованої економіки. Виробничим ресурсом у подібних країнах є інформація й знання, а наукові розробки - головна рушійна сила економіки. Країни з ринковою економікою надзвичайно орієнтовані на експлуатацію природних ресурсів і виробництво сировинних матеріалів.

3. Конкурентоспроможність сучасних високорозвинених країн заснована, головним чином, на технологічних перевагах, у той час як відсталі країн - на ресурсних. Для України головним завданням при підвищенні рівня конкурентоспроможності являється реформування в таких напрямках, як інституціональне середовище, зміцнення фінансових ринків, підвищення ефективності товарних ринків.

Література

1. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія – [Д.Т. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.]; за заг. ред. Д.Т. Лук'яненко, А.М. Поручника. – ТП. - К.: КНЕУ. 2006. – 816 с.

2. Домбровски М. Государство и постиндустриальная экономика [электронный ресурс] // Mode of access: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2006/18/do12-pr.html>

3. Global Competitiveness Report 2009 – 2010 [электронный ресурс] // Mode of access: <http://www.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>

4. Крищенко Д.В. Визначення рівня конкурентоспроможності економіки України / Д.В. Крищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. - №4. – С. 51-57

5. Зиновьев И.Ф. Методика экономических исследований : монография / И.Ф. Зиновьев, С.Г. Черемисина. – Симферополь: Таврия, 2005. – 176 с.

6. The World Factbook [электронный ресурс] // Mode of access: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

Рецензент доктор экон. наук, профессор Ф.В. Зиновьев

339.5 (477)

*Вишняков В.М., к.е.н, профессор, Лотоцька І.М., магістрант,
Класичний Приватний Університет, м. Запоріжжя*

НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ВІД'ЄМНОГО САЛЬДО ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Глобальна фінансово-економічна криза справляє негативний вплив на реальний сектор економіки України. Україна, як невелика відкрита економіка з обмеженим фінансовим ринком, має досить слабкий запас конкурентоспроможності для протистояння викликам світової кризи. Це зумовлює необхідність перегляду умов зовнішньоторговельної співпраці з метою активнішого використання заходів щодо мінімізації руйнівного впливу кризи на експортно-імпорتنу діяльність підприємств, а також на динаміку та якість економічного розвитку країни загалом.

Актуальність таких заходів обумовлена необхідністю:

зменшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України в умовах різкого скорочення надходжень іноземних інвестицій і погіршення умов фінансування зовнішньої торгівлі;

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

оптимізації сальдо зовнішньої торгівлі під час відновлення економічного зростання, що спричинить нове підвищення попиту на імпортні товари, тоді як перспективи збільшення експорту товарів залишаються песимістичними;

поліпшення реалізації експортного потенціалу небазових галузей економіки (сільського господарства, машинобудування та ін.);

оптимізації імпортозалежності України в умовах підвищення вартості енергоносіїв до світового рівня.

Зовнішній торгівлі України притаманне випереджальне зростання імпорту товарів порівняно з їх експортом. Якщо порівняти 2004 і 2009 рр. (за середньозваженим курсом у доларовому еквіваленті) обсяги товарного експорту зросли у 1,2 рази, тоді як обсяг імпорту товарів збільшився у 1,6 раз. Внаслідок цього з 2005 р. в Україні сформувалася стійка тенденція до дефіцитності зовнішньоторговельного балансу. У 2009 р., за даними Державного комітету статистики, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами сягнуло 5,7 млрд. дол. [1].

Питання міжнародної торгівлі як комплексне явище вивчають вітчизняні науковці, серед яких Дахно І.І. [2, с.118], Циганкова Т.М. [3, с.226], які розглядають міжнародні економічні процеси в цілому виокремлюючи міжнародну торгівлю як їх важливу складову. У статті Давиденко С.В. детально описані актуальні проблеми та перспективи оптимізації імпортозалежності України [4]. Також нами були використані матеріали статті Власюка О.С. «Експортна стратегія України як чинник конкурентної боротьби на світовому ринку» [5]. Державний комітет статистики України слугував джерелом інформації щодо показників зовнішньої торгівлі України з іншими країнами [1].

Зовнішній торгівлі України притаманне випереджальне зростання імпорту товарів порівняно з їх експортом. Якщо порівняти 2004 і 2009 рр. (за середньозваженим курсом у доларовому еквіваленті) обсяги товарного експорту зросли у 1,2 рази, тоді як обсяг імпорту товарів збільшився у 1,6 раз [1]. Внаслідок цього з 2005 р. в Україні сформувалася стійка тенденція до дефіцитності зовнішньоторговельного балансу. У 2009 р., за даними Державного комітету статистики, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами сягнуло 5,7 млрд. дол. Стаття присвячується проблемам від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами, запропоновані комплексні заходи для поліпшення митних процедур та небажаного імпорту, що дозволять зменшити та запобігти від'ємному сальдо зовнішньої торгівлі.

Метою статті є визначення причин формування від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі.

Україна належить до країн із високою експортною квотою у валовому внутрішньому продукті (ВВП). В середньому кожний третій український продукт, або, послуга реалізуються за допомогою зовнішніх економічних зв'язків, що відіграють помітну роль у національній економіці та істотно впливають на темпи і пропорції економічного зростання, на створення конкурентного ринкового середовища і на весь системний трансформаційний процес.

Ключові проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України пов'язані з диверсифікацією її геополітичних або регіональних пріоритетів, з оптимізацією структури експорту й імпорту, з гармонізацією національного законодавства відповідно до вимог і норм СОТ.

Стратегічна мета полягає в реалізації у світовій економіці порівняльних і конкурентних переваг України, що об'єктивно існують у різних галузях її господарства і можуть знайти практичне втілення в діяльності українських підприємств і фірм на міжнародній арені.

Важливого значення набуває також необхідність враховувати різну фактороінтенсивність українських товарів і послуг порівняно з закордонними, цінкові та інші відмінності, що формують конкурентні переваги національних економік у міжнародній торгівлі.

Загальний обсяг зовнішньої торгівлі товарами (експорт + імпорт) 2009 р. становив 85138,5 млн дол. та зменшився порівняно з 2008 р. на 44,2 %, в тому числі експорт, який становить 39702,9 млн. дол. (зменшився на 40,7 %), імпорт – 45435,6 млн. дол. (зменшився на 46,9 %) [1].

Формування від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами (рис.1) [1], яке особливо стрімко зросло у 2008-2009 рр., відбувалося під впливом таких основних чинників:

значна частка енергоносіїв (27-30 %) в імпорті товарів до України (протягом перших шести місяців 2002-2009 рр. частка енергетичних товарів в імпорті коливалась від 24,6 % до 43,6 % від загального товарного імпорту за відповідні періоди);

висока частка (понад 50 %) в експорті України таких чутливих до цінової кон'юнктури галузей, як металургія та хімічна промисловість;

зростання споживчого попиту при відставанні спроможності національної економіки до його задоволення;

зростання номінальних доходів населення у 3,3 рази протягом 2005-2009 рр. (середня заробітна плата в 2005 р. становила – 673 грн., в 2009 р. - 2200 грн.) [1], що заохочувало споживчий попит, зокрема, обумовило різке збільшення імпорту легкових автомобілів;

лібералізація імпорту;
 приєднання до СОТ,
 відсутність дієвого контролю за дотриманням відповідності національним стандартам товарів, які імпортуються, що спричинило заповнення значної частини ринку України порівняно дешевшими, проте невисокої якості товарами іноземного виробництва;
 посилення конкуренції на зовнішніх ринках, що погіршило умови реалізації експортної продукції та зменшило надходження від основних експортних галузей;
 невідповідність вітчизняної продукції міжнародним стандартам, що утруднює її експорт, спричинює необхідність додаткових витрат на переобладнання виробництва, заміну технологій, пошук нових ринків;
 відсутність належних механізмів фінансової підтримки експортерів, зокрема – дієздатних систем експортного кредитування і страхування;
 недостатня інформаційна підтримка товаровиробників України на зовнішніх ринках, що призводить до втрати експортерами потенційних можливостей тощо [4].

Загострення світової кризи продемонструвало вразливість української економіки щодо коливань кон'юнктури світових ринків і критичну важливість проведення цілеспрямованої стимулюючої щодо експорту і конкурентної щодо імпорту промислової політики. Реагуючи на такі загрози і з метою посилення позицій українських виробників на внутрішньому ринку, Уряд України схвалив Концепцію Державної цільової економічної програми розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 р., в якій, серед інших, поставлено завдання мінімізації від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами.

Зростання дефіциту зовнішньої торгівлі України створює реальні ризики для:
 забезпечення макроекономічної стабільності і сталого розвитку економіки країни;
 виконання національних і регіональних економічних програм розвитку;
 проведення виваженої політики в галузі валютного регулювання, внутрішнього і зовнішнього боргу;
 забезпечення ресурсної безпеки, зокрема енергетичної та продовольчої безпеки;
 проведення інноваційної політики і досягнення технологічної безпеки.

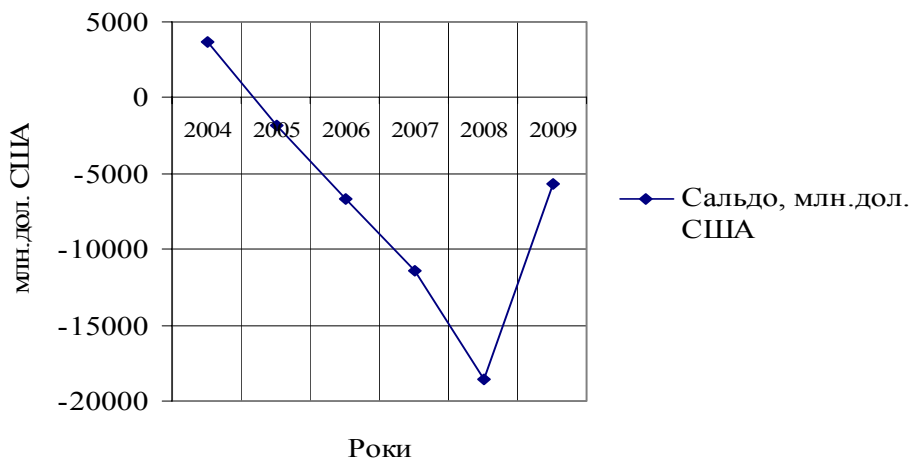

Рис. 1. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами України у 2004-2009 рр.
 (складено автором за даними)

На нашу думку, для поліпшення митних процедур і зменшення небажаного імпорту, уряду потрібно звернути увагу на низку інших заходів, зокрема:

запровадження щоквартального моніторингу місткості найважливіших ринків за участю відповідних міністерств, відомств, асоціацій товаровиробників з метою вчасного вжиття негайних заходів для запобігання перевищенню критичного рівня імпортозалежності;

збільшення фінансування заходів митного контролю, посилення кооперації з країнами-партнерами в галузі удосконалення механізмів визначення країни походження імпортованих товарів з метою мінімізації „тіньового” імпорту, контрабанди, а також запобігання демпінгу з боку імпортерів і застосування відповідно до норм ГАТТ/СОТ антидемпінгових і компенсаційних мит з метою захисту вітчизняного ринку;

запровадження сучасних технічних (автоматизованих) і правових інструментів митного контролю та оцінки митної вартості імпортованих товарів з метою верифікації обґрунтованості останньої тощо [4].

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Для кардинального розв'язання проблеми дефіциту сальдо зовнішньої торгівлі товарами слід розробити і впровадити комплексні заходи, які, зокрема, мають передбачати:

прискорення процесу гармонізації українських стандартів з відповідними міжнародними стандартами і стандартами ЄС, що вимагатиме збільшення обсягів державного фінансування у цій сфері;

доопрацювання Програми розвитку внутрішнього ринку до 2012 р. з урахуванням досвіду, набутого в ході подолання кризових явищ 2008-2009 рр.; зокрема розробка стратегії послідовного збільшення частки вітчизняних виробників на внутрішніх ринках, важливих з погляду економічної безпеки держави і підтримання вищого рівня зайнятості населення;

розробку і схвалення Стратегії забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням загрози глобальної продовольчої кризи, зокрема, заходів заохочення виробництва та експорту аграрної продукції і продовольчих товарів шляхом удосконалення маркетингу, інфраструктури транспортування і зберігання, налагодження сертифікації продукції, гармонізованої відповідно до стандартів і норм ЄС;

розробку і схвалення довгострокової (до 2020 р.) програми імпортозаміщення, орієнтованої на створення нових видів сучасної високо- і середньотехнологічної продукції, які не поступалися б іноземним аналогам;

розробку і схвалення Експортної стратегії [5] України до 2020 р., в якій слід сконцентрувати увагу, зокрема, на:

1) покращенні торговельного балансу України в торгівлі з ЄС після укладення Угоди про поглиблену зону вільної торгівлі, зокрема, за рахунок експорту української середньо- і високотехнологічної продукції (укладення контрактів на поставку літаків АН-148, іншої продукції аерокосмічної галузі, суден різного класу тощо);

2) розробці стратегії протидії витісненню українських товарів з ринків РФ;

3) розширенні товарного асортименту експорту;

4) забезпеченні спрощеного процедурного режиму для експорту продукції українського машинобудування;

5) впровадженні механізмів експортного кредитування та страхування;

6) підвищенні прозорості механізмів відшкодування ПДВ експортерам;

7) посиленні фінансового контролю в сфері експортного ціноутворення;

8) посиленні активності торговельно-економічних місій України за кордоном;

9) активізації співпраці зі структурами СОТ щодо реалізації позитивного потенціалу членства України в цій організації;

10) приєднанні України до Міжнародного союзу страховиків кредитів та інвестицій (Бернського союзу);

11) інтенсифікації співпраці з Організацією економічної співпраці та розвитку;

12) диверсифікації географічної структури експорту за рахунок країн СЕФТА, ЕФТА, Бразилії, Індії, КНР, Північної та Південної Америки, Австралії;

13) схвалення нової середньострокової (до 2015 р.) програми енергозаощадження в рамках Енергетичної стратегії України до 2030 р. на основі Указу Президента України № 681/2009 від 27.08.2009 р. [5].

Зважаючи на викладене, Україні необхідна національна Експортна стратегія, яка б ураховувала сучасні зміни світової економіки (зокрема, в контексті розгортання фінансової та продовольчої криз) та слугувала дороговказом для позиціонування суб'єктів вітчизняної економіки на світових ринках. Важливість такого документа полягає й у тому, що вітчизняному бізнесу, здатному виготовляти та експортувати продукцію з високим вмістом доданої вартості, мають бути запропоновані чіткі плани та дії влади щодо дозволеної СОТ підтримки при сприянні їхньому виходу на зовнішні ринки.

Серед внутрішніх чинників, які обмежують можливості оптимізації сальдо зовнішньої торгівлі України товарами, слід виділити:

переважання застарілих ресурсовитратних технологій і виробничих потужностей на підприємствах, що обмежує можливості виготовлення високоякісної продукції;

непрозорість митного контролю, який неефективно протистоїть потужним товаропотокам незареєстрованого імпорту;

відсутність досвіду ефективного використання інструментів СОТ щодо захисту вітчизняного внутрішнього ринку.

Серед зовнішніх чинників, які призводять до зростання дефіциту зовнішньої торгівлі товарами, слід назвати:

випереджальне зростання цін на імпортні сировинні товари, передусім, енергетичні;

посилення конкурентного тиску з боку азійських виробників;

посилення „торговельного суперництва” з РФ, яке проявляється в низці торговельних конфліктів у галузі м'ясо-молочної продукції, цукру, поставок природного газу, сирової нафти, бензину, коксу тощо; асиметричність рівнів відкритості ринків Євросоюзу та України через застосування ЄС політики протекціонізму відносно національних товаровиробників, що суттєво позначається на експорті українських товарів до Євросоюзу.

Для кардинального розв'язання проблеми зменшення дефіциту сальдо зовнішньої торгівлі товарами слід розробити і впровадити комплексні заходи, які, зокрема, мають передбачати: прискорення процесу гармонізації українських стандартів з відповідними міжнародними стандартами і стандартами ЄС; доопрацювання Програми розвитку внутрішнього ринку до 2012 р. з урахуванням досвіду, набутого в ході подолання кризових явищ 2008-2009 рр.; розробку і схвалення Стратегії забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням загрози глобальної продовольчої кризи, розробку і схвалення Експортної стратегії України до 2020 р; встановленню економічно обґрунтованих тарифів доступу до ГТС.

Література

1. Державний комітет статистики України - [Електрон. ресурс]. – Доступно з URL: www.ukrstat.gov.ua
2. Дахно І.І. Міжнародна економіка : навч. посіб. / І.І. Дахно, Ю.А. Бовтрук. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.
3. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: навч. посіб./ Т.М. Циганкова, Л.П.Петрашко, Т.В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
4. Давиденко С.В. Актуальні проблеми та перспективи оптимізації імпортозалежності України//Стратегічна панорама. – 2009. - №1. – С. 109-116. [Електрон. ресурс]. – Доступно з URL: <http://www.niisp.gov.ua/panorama/SP2009-1.pdf>.
5. Власюк О.С. Експортна стратегія України як чинник конкурентної боротьби на світовому ринку / О.С. Власюк / Зовнішня торгівля: право та економіка – 2008р. - №4 - [Електрон. ресурс]. – Доступно з URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/uazt/texts.html

Рецензент доктор екон. наук І.Ф. Зинovieв

65.012.34: 339.3

*Кальчук Т.С., аспірант,
Одеський національний політехнічний Університет, м. Одеса*

ОБґРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЛОГІСТИКИ В УПРАВЛІННІ МІЖНАРОДНИМИ МОРСЬКИМИ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ

Інформаційне забезпечення логістичного управління є однією з найбільш важливих і актуальних проблем. Інформація стає логістичним виробничим чинником. Для того, щоб здійснити реалізацію функціональних властивостей системи, необхідно забезпечити інформаційну взаємодію між елементами, а отже, необхідна наявність не тільки каналів зв'язку, але і матеріальної наповненості їх сигналами. Ці властивості системи називаються інформаційністю.

Організація обміну даними між елементами системи вимагає створення каналу передачі інформації. Властивості каналу повинні забезпечувати точну, надійну і швидку передачу повідомлення.

Результати вітчизняних та зарубіжних досліджень у сфері логістики свідчать про те, що на сучасному етапі інтеграції економіки окремих країн та регіонів в загальносвітову економіку, Україна значно відстає не тільки від західних, але й від східноєвропейських країн як по рівню розвитку, так и по обсягу надання логістичних послуг [1, с.52].

К. Барнард визначає ряд формальних принципів зв'язку і передачі інформації в організаційних системах, зокрема:

канали зв'язку повинні бути точно визначені і добре відомі всім членам організації, для чого не обходимо точно зафіксувати обов'язки і права кожного посадовця і оповістити про це всіх, указуючи конкретних осіб, що займають певні пости;

повинні бути встановлені певні формальні канали зв'язку між всіма членами даної організації;

лінія зв'язку повинна бути максимально прямою і короткою. Чим вона коротше, тим швидше і з меншою кількістю помилок розв'язуються завдання;

лінія зв'язку завжди повинна використовуватися цілком. Обхід проміжних пунктів приводить до виникнення суперечливих повідомлень, неправильного тлумачення і підриву відповідальності;

компетенція комунікаційних центрів (тобто керівного складу) повинна бути адекватною. У крупних організаційних системах не слід чекати компетентного відношення однієї відповідальної особи